

POLSKA • NIEMCY • UNIA EUROPEJSKA

Razem czy osobno?

Praca zbiorowa pod redakcją
Zbigniewa Czachóra i Tomasza Marcinkowskiego

Polska – Niemcy – Unia Europejska.

Razem czy osobno?

Polska – Niemcy – Unia Europejska. Razem czy osobno?

Praca zbiorowa pod redakcją
Zbigniewa Czachóra i Tomasza Marcinkowskiego

Warszawa 2017

Publikacja przygotowana w efekcie projektów naukowych i edukacyjnych prowadzonych przez Akademickie Centrum Studiów Niemcoznawczych i Europejskich Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim pod kierownictwem prof. zw. dr hab. Zbigniewa Czachóra oraz dr Tomasza Marcinkowskiego.

Projekt powstał we współpracy z Fundacją Konrada Adenauera w Polsce.

**Konrad
Adenauer
Stiftung**

Recenzja wydawnicza
prof. dr hab. Ireneusz Paweł Karolewski

Projekt okładki
Agnieszka Czachór

Opracowanie redakcyjne i korekta
Hanna Januszevska

© Copyright by Authors, Dom Wydawniczy ELIPSA
and Fundacja Konrada Adenauera w Polsce, Warszawa 2017

ISBN 978-83-8017-162-6

Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel./fax 22 635 03 01, 22 635 17 85
e-mail: elipsa@elipsa.pl, www.elipsa.pl

<i>Angelika Klein</i> Wprowadzenie	7
---	---

CZĘŚĆ I.

Polityczny wymiar relacji

<i>Zbigniew Czachór</i> Polska a Niemcy w procesie rekonstrukcji suwerennej pozycji w Europie/Unii Europejskiej 2005–2015	11
<i>Tomasz Grzegorz Grosse</i> „Jeśli kochasz Europę...” Rozważania o strategii Niemiec wobec problemów integracji europejskiej	29
<i>Rafał Riedel</i> „Kwestia niemiecka” w zjednoczonej Europie – <i>too big to fail</i>	42
<i>Michał M. Kosman</i> Polityka wschodnia Polski i Niemiec w latach 2014–2015. Wybrane problemy	55
<i>Piotr Tosiek</i> Polska w Unii Europejskiej – lider regionalny czy państwo peryferyjne?	69
<i>Paweł Turczyński</i> Współpraca polsko-niemiecka: aspekty polityczno-wojskowe	86
<i>Andrzej Godlewski</i> Polska – Niemcy 2016–2017: dużo wyzwań, mało dialogu	103

CZĘŚĆ II.

Relacje na pograniczu polsko-niemieckim

<i>Tomasz Marcinkowski</i> Kryzys migracyjny a poczucie bezpieczeństwa. Polska, Niemcy, pogranicze polsko-niemieckie	117
--	-----

Anna Masłoń-Oracz

Konkurencyjność regionu Stuttgart i Śląsk: przykłady skutecznie
wdrażanej strategii inteligentnej specjalizacji 131

Juliusz Sikorski

Racja stanu czy pojednanie? Dylematy na pograniczu 145

Piotr Klatta

Bezpieczeństwo kulturowe regionu gorzowskiego województwa lubuskiego
w kontekście procesów zmian na pograniczu polsko-niemieckim 154

Krzysztof Szydlak

Dobre praktyki w zakresie rozwoju regionalnego na pograniczu
polsko-niemieckim na przykładzie Euroregionu
PRO EUROPA VIADRINA 171

Zbigniew Czachór, Tomasz Marcinkowski

Problematyka niemiecka w badaniach naukowych i aktywności seminaryjno-
konferencyjnej na przykładzie Akademickiego Centrum Studiów
Niemcoznawczych i Europejskich Akademii im. Jakuba z Paradyża
w Gorzowie Wielkopolskim 181

CZĘŚĆ III.

Uwarunkowania prawne i ekonomiczne wzajemnych relacji

Joanna Dyduch

Unijna polityka energetyczna obszarem polsko-niemieckiej współpracy
czy rywalizacji? 193

Jan Gmurczyk

Perspektywy spójności ekonomicznej Unii Europejskiej do 2030 r.
Zanik konwergencji Polski względem Niemiec 216

Jacek Jaśkiewicz

Koordinacja systemów świadczeń rodzinnych obywateli Polski
i Niemiec w perspektywie prawa unijnego 234

Aleksandra Szczerba-Zawada

Polska i niemiecka administracja w warunkach integracji europejskiej 250

Noty o autorach 264

Wprowadzenie

Fundacja Konrada Adenauera wspólnie z Akademią im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim organizuje od 2015 roku cykl debat „Spotkania na pograniczu”. Celem cyklu jest wymiana wiedzy i doświadczeń w zakresie uczestnictwa Polski i Niemiec w procesie integracji europejskiej. Debaty mają charakter interdyscyplinarny i dotyczą zagadnień kulturowych, gospodarczych, politycznych i konkretnych działań podejmowanych przez samorządy obydwu państw. Sprzyjają one budowaniu lepszego zrozumienia na pograniczu polsko-niemieckim wśród uczestniczących w spotkaniach naukowców, studentów, przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej oraz mieszkańców regionów przygranicznych.

Po ponad dwóch latach trwania projektu pragniemy zaprezentować szerszej publiczności tematy poruszone podczas dotychczasowych spotkań. Zespołowi redakcyjnemu udało się zebrać od części uczestników naszych debat teksty, które przygotowali specjalnie do niniejszej publikacji. Dodatkowo do udziału w projekcie wydawniczym zaproszeni zostali wybitni znawcy problematyki polsko-niemieckiej, spoza grona uczestników debat.

Dzięki różnorodności prezentowanych głosów i spojrzeń, publikacja uzupełnia dotychczasowy stan badań i kompleksowych, specjalistycznych, a co najważniejsze pogłębionych opracowań naukowych dotyczących tej tematyki. Autorzy artykułów podejmują próbę wyjaśnienia relacji i zależności, występujących w ramach Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem rosnącej roli Polski i Niemiec. Tym samym praca dobrze wpisuje się w kontekst poszukiwania nowych ujęć i sposobów myślenia o roli obu państw w systemie międzynarodowym, jak również w działalność Fundacji Konrada Adenauera.

Fundacja Konrada Adenauera to niemiecka fundacja polityczna, ideowo związana z chrześcijańską demokracją, która wspiera idee demokracji, państwa prawa i społecznej gospodarki rynkowej, nie tylko w Niemczech, ale też w ponad 100 krajach na całym świecie. W Polsce Fundacja otworzyła swoje

biuro już w 1989 roku i od początku angażowała się w proces przyjęcia Polski do NATO i Unii Europejskiej. Dziś koncentruje się natomiast na wspieraniu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i jakości demokracji.

Rocznie realizujemy ponad 100 projektów: seminariów, konferencji i warsztatów, przygotowywanych samodzielnie lub we współpracy z polskimi partnerami. Uzupełnieniem tych przedsięwzięć są stypendia, programy studyjne oraz publikacje wydawane i dotowane przez Fundację. Cieszymy się, że mogliśmy przyczynić się do powstania tej publikacji i tym samym do rozwoju merytorycznej debaty o przyszłości Unii Europejskiej.

dr Angelika Klein

Dyrektor Fundacji Konrada Adenauera w Polsce

CZĘŚĆ I.

Polityczny wymiar relacji

Polska a Niemcy w procesie rekonstrukcji suwerennej pozycji w Europie/Unii Europejskiej 2005–2015¹

I. Ujęcie systemowe

Podstawą procesu rekonstrukcji suwerennej pozycji Polski w Europie/Unii Europejskiej powinna być analiza systemowa. Analiza ta pozwala na wirtualizację systemową, którą to podzielić można na kilka etapów. Pierwszym jej etapem jest „chwilowe zatrzymanie świata/Europy-UE/systemu” i wejście w jego wnętrze. Drugi etap – procesowy² to:

- przemieszczanie się (w tak zatrzymanym wirtualnie systemie) pomiędzy jego elementami;
- obserwacja zachowania i treści/zawartości poszczególnych elementów (wpływ systemu na jego elementy);
- interpretacja relacji środowiska wewnętrznego systemu z jego otoczeniem (wpływ systemu na jego otoczenie);
- i wreszcie ocena stopnia/poziomu oddziaływania systemu na jego wnętrze (elementy).

Trzeci etap to dogłębna analiza konwersji wewnątrz-systemowych i sprzężenia zwrotnego między wnętrzem a otoczeniem systemu.

Tak pogłębiona obserwacja oraz jednoczesna analiza i ocena pozwalają rozpoznać potrzeby i oczekiwania systemu i elementów – nadawców polityki

¹ Autor w przygotowywaniu tego tekstu wykorzystał swe doświadczenie oraz wiedzę i materiały źródłowe zdobyte i przygotowane w trakcie sprawowania funkcji Stałego Doradcy Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP oraz Stałego Doradcy Komisji do Spraw Unii Europejskiej Sejmu RP w okresie 2008–2015. Tekst został przygotowany w nawiązaniu do projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki pt. „Analiza polskiej polityki europejskiej w latach 2004–2014. Założenia, aktorzy, wyzwania i ocen”, nr 2014/13/B/HS5/01942.

² Proces tu definiowany jest jako przebieg zmian wewnątrz systemu.

i odbiorców polityki zagranicznej, ale też otoczenia systemu. A tylko właściwe rozpoznanie tychże potrzeb i oczekiwań prowadzi do wykreowania właściwych/adekwatnych wizji/idei/misji, a na końcu zaproponowania rekomendacji i wniosków. W przypadku tej analizy chodzić będzie o analizę oraz rekomendacje i wnioski dotyczące rekonstrukcji suwerennej pozycji Polski w Europie/Unii Europejskiej, w relacji do Niemiec, w poakcesyjnym okresie 2005–2015.

Wykonany powyżej *mix* metodologiczny przypomina świat wykreowany w filmie *Matrix*. Przy czym zatrzymany świat/Europa-UE/system, to nie tylko sam obraz systemu (elementów systemu) i nic więcej (jak to widzimy w filmie), ale procesowe wnętrze – jego zmienna zawartość, jego przeszłość i jego interaktywna treść. Nie wystarczy patrzeć na obraz, trzeba spróbować interaktywnie (transakcyjnie) wejść w ten obraz... i zaobserwować realne zachowania systemu i poszczególnych elementów – ich funkcje i dysfunkcje. To warunek podstawowy zamierzenia o nazwie: rekonstrukcja suwerennej pozycji państw w Europie/Unii Europejskiej 2005–2015.

Dodać tu należy, że pomiędzy wizją, ideą, perspektywą i misją, a realnym światem politycznym mieści się operacjonalizacja, w postaci konieczności doboru i zdefiniowania wskaźników i zmiennych (zależnych i niezależnych) warunkujących swoistą rewitalizację suwerennej pozycji Polski w Europie/Unii Europejskiej, w relacji do Niemiec, w okresie po przystąpieniu do UE.

II. Ujęcie narracyjne

W podejściu analitycznym do procesu rekonstrukcji suwerennej pozycji Polski w Europie/Unii Europejskiej bardzo istotne jest też odwołanie do określonej narracji. Narracje wiążą się z metodami eksplanacji otaczającej nas rzeczywistości. Po okresie zachwyty postmodernistycznym podejściem do polityki (szczególnie widocznym w Europie Zachodniej i USA) wracamy do klarownego/tradycyjnego podziału na narrację idealistyczną (odwołanie do wartości i norm) i realistyczną (odwołanie do interesu, siły, wpływu). W Polsce nadszedł już czas na ten swoisty *come back* i stopniowe odchodzenie od postmodernizmu, który dotknął także politykę zagraniczną. Czas zweryfikować post-polityczne zmienne zależne bazujące na wizerunku, postaci, medium, opinii, stereotypie, sondażu, personifikacji i psychologizacji polityki. To jedno z najważniejszych wyzwań w procesie rekonstrukcji suwerennej pozycji Polski w Europie/Unii Europejskiej w trakcie ostatnich 10 lat. Póki co mamy do czynienia z narracyjnym mixem, który nazwać można realizmem postmodernistycznym.

III. Podstawy polskiej polityki zagranicznej do 2015 r. – subiektywny punkt widzenia

1. Ujęcie formalne i ideowe

Ujęcie to opiera się na efektach pracy Rady Ministrów, która przyjęła priorytety polskiej polityki zagranicznej, w tym strategię w ramach Unii Europejskiej w badanym okresie. Priorytety te w zakresie celów polityki zagranicznej zakładały, że działania Polski na arenie międzynarodowej stanowią odzwierciedlenie wartości, będących fundamentem polskiej państwowości takich jak:

- demokracja i rządy prawa;
- poszanowanie praw człowieka i obywatela;
- solidarność i subsydiarność.

Polityka zagraniczna miała strzec niepodległości państwa oraz integralności terytorialnej. Miała działać na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa narodowego, zachowania jego dziedzictwa, ochrony środowiska naturalnego, pomnażania dobrobytu i wysokiego poziomu rozwoju cywilizacyjnego i gospodarczego. Droga do realizacji tych celów miała wieść poprzez kształtowanie przyjaznego otoczenia państw i podmiotów pozapaństwowych m.in. poprzez umacnianie kontaktów międzyludzkich i kulturowych³.

Z uwagi na powyższe uznano, że polska polityka zagraniczna osiągnie powyższe cele, realizując następujące priorytety:

- silna Polska w silnej unii politycznej, którą może być tylko Unia Europejska;
- Polska jako wiarygodny sojusznik w stabilnym łańdźcu euroatlantyckim;
- Polska otwarta na różne wymiary współpracy regionalnej;
- nowa strategia polskiej współpracy rozwojowej, promocji demokracji i praw człowieka;
- promocja Polski za granicą;
- nowa jakość w relacjach z Polonią i Polakami za granicą;
- skuteczna służba zagraniczna⁴.

³ Zob. *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*, Rada Ministrów, Warszawa marzec 2012. Materiał własny autora jako Stałego Doradcy Komisji do Spraw Unii Europejskiej Sejmu RP.

⁴ *Ibidem*.

2. Ujęcie polityczne⁵

Przystępując do określania podstaw polskiej polityki zagranicznej (z naciskiem na jej wymiar unijny), zacytować należy fragment Preambuły Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, który brzmi: „świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej”. Ten fragment Konstytucji stanowił w omawianym okresie podstawową wartość określającą polską politykę międzynarodową. Politykę opartą na umacnianiu i wspieraniu demokracji, równości i solidarności w świecie, praworządności, praw człowieka i szacunku dla prawa międzynarodowego. Politykę, która stała na straży ochrony narodowych wartości, strategicznych celów i żywotnych interesów, niepodległości i integralności naszego kraju. Wreszcie politykę, która koncentrowała się na wspólnym dobru ludzkości, jakim jest pokój, zapobieganie konfliktom i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego.

Polska polityka zagraniczna w okresie 2005–2015 oznaczała budowanie coraz głębszych więzi realizowanych w wymiarze wielostronnym i dwustronnym z państwami i organizacjami międzynarodowymi o charakterze globalnym i regionalnym. Dlatego celem polityki zagranicznej Polski było partnerstwo oraz otwartość na inicjatywy, które zmierzają czy to do poprawy czy też rozwoju naszych kontaktów ze światem, w tym z Republiką Federalną Niemiec⁶.

Najważniejszym filarem suwerennej polskiej polityki zagranicznej był i pozostał jej wymiar europejski i atlantycki. Z jednej strony jesteśmy aktywnym członkiem Unii Europejskiej i Rady Europy, a z drugiej podejmujemy wiele działań w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, ONZ czy też Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Polska lat 2005–2015 znalazła pełne potwierdzenie swojej tożsamości na arenie międzynarodowej. Wyraziliśmy zainteresowanie bycia pełnoprawnym partnerem dla największych państw na świecie, ze szczególnym uwzględnieniem Niemiec, Stanów Zjednoczonych i Rosji⁷. Nie spotkało się to jednak z adekwatną odpowiedzią tych państw. Sprawnie przeprowadziliśmy pierwsze polskie Przewodnictwo w Radzie Unii Europejskiej w roku 2011. Europeizacji (unifikacji i harmonizacji) poddany został cały system prawny i społeczno-gospodarczy naszego kraju.

⁵ Opracowano na podstawie: K. Lisek, *Udział w debacie nad informacją Ministra Spraw Zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku*, 7 maja 2008 r., Sejm RP.

⁶ Oczywiście dyskutować można, na ile te założenia realizowane były w okresie 2005–2007.

⁷ W przypadku Rosji sytuacja się bardzo skomplikowała wraz z interwencją zbrojną Rosji w Gruzji oraz w związku z tragiczną katastrofą smoleńską. Dopełnieniem problemu była wojna rosyjsko-ukraińska i aneksja Krymu.

Zintensyfikowano współdziałanie Polski z partnerami w ramach Trójkąta Weimarskiego, Grupy Wyszehradzkiej, a także strefy Morza Bałtyckiego. Polska miała uzasadnioną ambicję współkształtować wymiar wschodni Unii Europejskiej. Dlatego specjalną uwagę poświęcono naszym relacjom z Ukrainą oraz sytuacji na Białorusi i w Gruzji. Misje stabilizacyjne, w których uczestniczyliśmy, w szczególności w Iraku i w Afganistanie, stanowiły również istotny instrument polskiej polityki zagranicznej. Angażowaliśmy się we współpracę i dialog polityczny z wybranymi państwami obszaru pozaeuropejskiego, zwłaszcza z mocarstwami regionalnymi i ponadregionalnymi, jak Chiny, Indie, Brazylia i Japonia.

Podstawą polskich stosunków zagranicznych było także zacieśnianie kontaktów międzynarodowych nie tylko w sferze czysto politycznej, ale we wszystkich dziedzinach życia zaczynając od gospodarki a kończąc na zagadnieniach dotyczących nauki, kultury, turystyki i sportu. Istotne znaczenie miało dla Polski również wspieranie stabilnego rozwoju gospodarczego i społecznego krajów rozwijających się, mając za podstawowy cel zlikwidowanie ubóstwa, w szczególności w krajach o niskim dochodzie narodowym.

Wspieraliśmy też integrację wszystkich krajów z gospodarką światową. Polska angażowała się na rzecz rozwijania międzynarodowych środków ochrony środowiska i światowych zasobów naturalnych oraz zapewnienia trwałego rozwoju. Pomagaliśmy też narodom, krajom i regionom doświadczającym katastrof i klęsk żywiołowych⁸.

Głównym celem było wciąż wzmacnianie roli Polski na arenie światowej/europejskiej. Aby to osiągnąć, polityka zagraniczna była prowadzona stanowczo i konsekwentnie. Konfrontacyjna polityka zagraniczna zastępowana była polityką dialogu, deliberacji, zamykania, a nie otwierania nowych obszarów spornych. Pamiętać też trzeba, że polityka zagraniczna przynosząca szacunek partnerów zagranicznych to polityka oparta na tradycji uporczywego, cierpliwego poszukiwania porozumienia wszystkich sił politycznych, głównie tych skupionych w polskim parlamencie.

W coraz bardziej otwartym i zglobalizowanym świecie, powiązanym gęstą siecią współzależności prowadzenie aktywnej polityki zagranicznej oparte było na partnerstwie i dialogu, ale też sprawnym, silnym i przygotowanym do trudnych negocjacji korpusie dyplomatycznym. Czy ten dialog przyniósł satysfakcjonujące rezultaty to już zupełnie inny temat rozważań badawczych.

⁸ *Ibidem*, s. 3.

IV. Podstawy niemieckiej polityki zagranicznej – stan deklaracyjny⁹

W polityce międzynarodowej Niemcy dysponują różnorodną siecią intensywnych powiązań międzynarodowych, służących realizacji ich interesów. Kraj ten utrzymuje stosunki dyplomatyczne z prawie 200 państwami i jest członkiem wszystkich znaczących organizacji multilateralnych i nieformalnych międzynarodowych grup o charakterze koordynacyjnym, takich jak Grupa G7 i Grupa G20. Łącznie Niemcy posiadają 227 przedstawicielstw zagranicznych.

Nadrzędnym celem niemieckiej polityki zagranicznej było i jest:

- utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa na świecie;
- integracja europejska;
- utrzymania statusu mocarstwa nowego typu – państwa, które ze względu na swój potencjał ekonomiczny (a nie militarny) staje się potęgą globalną, która przewyższa inne państwa. Tym samym zdolne jest (świadomie i nieświadomie) kreować rzeczywistość międzynarodową oraz wpływać na kształt i obraz systemu międzynarodowego (w tym systemu integracji europejskiej/UE).

Do podstawowych wyznaczników niemieckiej polityki zagranicznej należy szeroko rozumiana integracja ze strukturami współpracy multilateralnej. Konkretnie oznacza to bliskie partnerstwo z wieloma państwami w Unii Europejskiej, głębokie zakotwiczenie w NATO wspólnie z USA, a także aktywne i zaangażowane współdziałanie z Narodami Zjednoczonymi i Radą Europy oraz umocnienie europejskiej architektury bezpieczeństwa w ramach OBWE¹⁰.

Reprezentowane przez Niemcy rozszerzone pojęcie bezpieczeństwa obejmuje obok prewencji kryzysowej, rozbrojenia i kontroli broni trwałe aspekty gospodarcze, ekologiczne i socjalne. Niemcy przywiązują też istotne znaczenie do pogłębiania procesów globalizacji, która stwarza szanse dla wszystkich, ale głównie dla ich gospodarki. Do tego dochodzi transgraniczna ochrona środowiska i klimatu, dialog międzykulturowy oraz otwartość wobec gości i imigrantów (otwartość ta w roku 2015 doprowadziła do poważnego kryzysu)¹¹.

Po zakończeniu konfliktu Wschód-Zachód dla niemieckiej polityki zagranicznej otworzyły się nowe szanse i wyzwania. Niemcy, otoczone ze wszystkich stron wspólną granicą z innymi państwami, przyjęły na siebie zwiększoną odpowiedzialność, która przypadła im po ponownym zjednoczeniu w 1990 roku. Dzi-

⁹ Opracowano m.in. na podstawie: *Niemcy w świetle faktów i liczb* – we współpracy z niemieckim Ministerstwem Spraw Zagranicznych w Berlinie, serwis Frankfurter Societäts-Medien GmbH, Frankfurt nad Menem 2016

¹⁰ *Ibidem*, s. 2.

¹¹ *Ibidem*, s. 3.

siaj Niemcy, dokładając wielokrotnych starań, przyczyniają się do politycznych rozwiązań konfliktów, zarówno na rzecz utrzymania struktur zabezpieczających pokój, jak i na rzecz prewencji kryzysowej w ramach misji pokojowych prowadzonych na podstawie mandatu Narodów Zjednoczonych. W obliczu aktualnego kryzysu europejskiego porządku bezpieczeństwa Niemcy w 2016 roku przejęli przewodnictwo w OBWE i działają na rzecz umocnienia postanowień helsińskich i wzmocnienia OBWE jako centralnej organizacji bezpieczeństwa o charakterze regionalnym w Europie¹².

Żaden kraj w Europie nie ma więcej sąsiadów niż Niemcy. Niemcy dzielą swoje granice z dziewięcioma państwami, z których osiem należy do UE. Integracja europejska zapewnia RFN rozwój oraz pre-hegemonialną stabilizację i względną równowagę w pozycji swoistego *primus inter pares*.

Szczególnie dziś w czasie kolejnych integracyjnych kryzysów (w których to mają też swój udział) Unia Europejska stanowi centralne zadanie niemieckiej polityki zagranicznej. Jedno jest pewne – istnieje ryzyko, że gdy Niemcom przestanie zależeć na Unii Europejskiej oznaczać to będzie jej koniec.

V. Stosunki polsko-niemieckie i niemiecko-polskie

1. Podstawy formalne

Podstawę prawną stosunków między Polską a RFN stanowią:

- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy z 14.11.1990 r., który zamknął ostatecznie problem polskiej granicy zachodniej;
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec z 17.06.1991 r. o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, który stworzył solidną bazę dla rozwoju wzajemnych stosunków między obu państwami we wszystkich dziedzinach współpracy;
- Wszelkie traktaty/umowy dotyczące wspólnego członkostwa w Unii Europejskiej oraz w innych organizacjach międzynarodowych (NATO, ONZ, Rada Europy, OBWE etc.).

¹² *Ibidem*, s. 4.

2. Uzasadnienie politologiczne i polityczne¹³

Z żadnym krajem na świecie Polska nie prowadzi tak intensywnej i wielopłaszczyznowej współpracy jak z RFN. Niemcy są dla Polski największym sąsiadem, z którym łączą się członkostwo, głównie w ONZ, OECD, NATO, UE i Radzie Europy. RFN jest pierwszym partnerem gospodarczym Polski – największym partnerem handlowym oraz drugim inwestorem pod względem wartości zainwestowanego kapitału. Prowadzona jest aktywna współpraca w dziedzinie kultury i nauki, trwa ożywiona wymiana młodzieży. Bardzo liczne są partnerstwa miast i regionów, a także intensywnie współpracują instytucje pozarządowe oraz Kościoły¹⁴.

Stosunki polsko-niemieckie charakteryzuje rozbudowana infrastruktura instytucjonalna. Od dawna odbywają się polsko-niemieckie konsultacje międzyrządowe, świadczące o znaczeniu, jakie Polska i Niemcy przywiązują do wzajemnych stosunków. Istotną rolę w rozwoju bilateralnych stosunków miał fakt ustanowienia w 2004 r. funkcji Przedstawiciela Ministra Spraw Zagranicznych ds. Współpracy Polsko-Niemieckiej po stronie polskiej i Koordynatora Niemiecko-Polskiej Współpracy Społecznej i Przygranicznej po stronie niemieckiej. Przyznawana jest wspólna nagroda za szczególne zasługi dla rozwoju stosunków polsko-niemieckich, którą wręczają ministrowie spraw zagranicznych Polski i Niemiec. Najważniejszym gremium w obszarze współpracy transgranicznej jest powołana przez oba rządy Polsko – Niemiecka Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej oraz działające w jej ramach Komitety¹⁵. Regularnie spotykają się też przewodniczący parlamentów oraz komisje parlamentarne.

Rozwojowi powiązań politycznych i gospodarczych towarzyszyło dalsze zbliżanie naszych społeczeństw. Szczególnie istotne jest tu wspieranie wszelkich inicjatyw na rzecz zbliżenia młodego pokolenia. Dużą wagę przywiązywano też do rozwoju:

- Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (we wspólnych polsko-niemieckich spotkaniach udział wzięło już ponad dwa miliony młodych ludzi).
- aktywności Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie”, której zadaniem jest pomoc polskim ofiarom prześladowań nazistowskich;

¹³ Przygotowano m.in. na podstawie: *Materiał informacyjny do wykorzystania podczas wspólnego posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP i Bundestagu*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 25 lutego 2010 r.

¹⁴ *Stosunki polsko-niemieckie. Analiza*, Departament Europy Zachodniej i Północnej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 16 listopada 2009 r.

¹⁵ *Materiał informacyjny...*, op. cit., s. 2.

- działań wspierających Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, podejmujących projekty społeczne;
- towarzystw polsko-niemieckich i niemiecko-polskich, odgrywających ważną rolę w promowaniu polsko-niemieckiego dialogu społecznego.

Nowe kierunki dla rozwoju porozumienia i pojednania polsko-niemieckiego poszukiwane są w regularnym dialogu elit (szkoda, że tylko elit) w ramach Forum Polsko-Niemieckiego. Istotną rolę w zakresie oświaty odgrywa działalność Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, Collegium Polonicum w Ślubicach (UAM Poznań), czy Akademickie Centrum Studiów Niemcoznawczych i Europejskich powstałe w Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim i kształcące/edukujące specjalistów ze znajomością obu języków i krajów¹⁶.

Stan stosunków polsko-niemieckich i niemiecko-polskich w omawianym okresie charakteryzuje się:

- intensywnością dialogu politycznego, mimo coraz większego braku zrozumienia dla polskich postulatów i interesów ze strony Polski;
- wspólnym zaangażowaniem na rzecz kształtowania świadomości historycznej Polaków i Niemców;
- szeroką agendą bilateralną i europejską (także ze sprawami spornymi);
- politycznym i eksperckim dialogiem nt. głównych zagadnień polityki europejskiej, co było m.in. dobrze widoczne podczas prac nad ostatecznym kształtem pakietu klimatyczno-energetycznego;
- coraz bardziej intensywnym wykorzystywaniem możliwości, jakie niesie ze sobą współpraca w ramach Trójkąta Weimarskiego.
- wysoką dynamiką wymiany i współpracy gospodarczej;
- próbą zrównoważenia rozwoju kierunku wschodniego i południowego w ramach polityki zewnętrznej UE.

Bez cienia wątpliwości uznać można, że stosunki polsko-niemieckie przez te lata doprowadziły do wypracowania specyficznej wartości dodanej dla integracji europejskiej i UE. Wartość ta stwarzała szanse, że w dłuższej perspektywie współpraca polsko-niemiecka nabrać może waloru siły inicjującej w UE i stać się może źródłem ważnych inicjatyw. Czy nabrała? Tu można mieć pewne wątpliwości, jeżeli postaramy się wejść głębiej w system relacji polsko-niemieckich. Do argumentów krytycznych zaliczyć można następujące twierdzenia (także te, które brzmią kontrowersyjnie) wyrażane w polskiej debacie politycznej:

- oś Francja-Niemcy nie została zastąpiona, a nawet uzupełniona o oś Niemcy-Polska;

¹⁶ *Stosunki polsko-niemieckie...*, op. cit., s. 3.

- wydaje się, że dla elit niemieckich Polska to nadal kraj peryferyjny/graniczny i na dodatek niepewny. Ich zdaniem kulturowo-politycznie nie jesteśmy jeszcze gotowi do realnego partnerstwa strategicznego;
- Polska postuluje realne partnerstwo, a nie pozorowane;
- Niemcy zauważyli, że Polacy potrafią odróżniać współzależności od zależności (politycznego i gospodarczego „neokolonializmu”);
- dyplomacja niemiecka uznała, że przywództwo Polski w Europie Środkowo-Wschodniej może zagrażać interesom RFN;
- różni nas istotnie stosunek do Rosji, polityki energetycznej i klimatycznej;
- sporną kwestią stała się aktywność militarna NATO w obszarze tzw. flanki wschodniej Paktu.

VI. Proces rekonstrukcji suwerennej pozycji w Europie/ Unii Europejskiej 2005–2015. Uwagi generalne¹⁷

Z punktu widzenia integracji europejskiej suwerenność charakteryzuje się znaczną zmiennością stanowisk i sposobów ujęcia metodologicznego i empirycznego. Nie ma ona tu stałej treści i nie istnieje jej bezwarunkowe minimum w postaci określonego, stałego katalogu formalnych i nieformalnych znaczeń. Z jednej strony mamy do czynienia z ujmowaniem suwerenności jako kategorii prawnej (także ustrojowej), z drugiej natomiast suwerenności przypisuje się określone funkcje (znaczenia) polityczne. Zwolennicy podejścia jurystycznego uznają suwerenność za właściwość władzy, stanowiącej uzasadnienie i źródło legalnych decyzji. Natomiast ci, którzy przypisują suwerenności funkcje polityczne traktują ją nie tylko jako zasadę prawną, ale i zasadę polityczną. Odrzucają więc pojmowanie suwerenności wyłącznie w kategoriach formalno-prawnych, bez uwzględniania faktów społecznych i politycznych. Na uwagę zasługuje też ujmowanie suwerenności w jej aspekcie wewnętrznym i zewnętrznym. Definiujemy ją wtedy rozszerzająco (tak jak zaproponował to prof. L. Ehrlich), jako samowładność czyli niezależność od jakichkolwiek czynników zewnętrznych i jako całowładność, czyli kompetencję do regulowania wszystkich spraw wewnątrz podmiotu suwerenności¹⁸.

¹⁷ Przygotowano na podstawie wcześniejszych tekstów Autora dotyczących problematyki suwerenności.

¹⁸ Por. L. Ehrlich, *Prawo narodów*, Nakładem Księgarni Stefana Kamińskiego, Kraków 1947, s. 103–105; L. Ehrlich, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1958, s. 98.

Nie można też zapomnieć, że współczesny świat, w tym szczególnie Europa opiera się na współzależnościach, które z założenia prowadzić mają do niwelowania dysproporcji, rywalizacji oraz zagrożeń. Dla suwerenności celem nadrzędnym jest interes państwa i narodu. Współzależności skłaniają często do przyjmowania interesu wspólnego – grupy państw, regionu lub całej społeczności europejskiej. W wyniku współzależności państwa w Unii Europejskiej ograniczają swą autonomię (kompetencje) w wytyczaniu i realizacji ich polityki wewnętrznej i zagranicznej. Nie jest to jednak „zrzeczenie się” na zawsze kompetencji i władzy państw, lecz odwracalne zlecenie uprawnienia do ich wykonywania i kreowania – na podstawie umowy międzynarodowej (traktatu) lub aktów oraz decyzji ustanowionych w ramach UE. Dlatego też suwerenność państw członkowskich w procesie integracji europejskiej nie podlega uszczupleniu. Suwerenności państw nie da się podzielić na ułamki lub procenty. Ograniczeniu podlega wykonywanie ich suwerenności, które nie można jednak utożsamiać z nieodwracalną utratą (części/całości) lub zanikiem suwerenności¹⁹.

Geopolityka Europy w analizowanym okresie rozstrzygała się w konfrontacji z suwerennością państw. Koniecznym zatem stało się zacieśnianie więzów z Unią Europejską z jednej strony. Natomiast z drugiej istotnym było wzmacnianie krajowej podmiotowości. Z tego powodu równoprawne były dwa stanowiska:

- pierwsze, które zakładało – zdaniem Polski i Niemiec, że budowa rzeczywistej wspólnoty integracyjnej oddalać będzie wszelkie zagrożenia i pomagać w nadaniu stosunkom Unia – świat/państwa odpowiedniej dynamiki o wymiarze dwu i wielostronnym, szczególnie w takich obszarach jak: polityka i bezpieczeństwo (wewnętrzne i zewnętrzne), komunikacja i transport, granice i ruch osobowy (migracje), ekonomia i finanse, środowisko, klimat i energia oraz społeczeństwo;
- drugie, które prowadziło do przekonania, że słaba Unia Europejska nie jest gwarantem polskich interesów, a tym bardziej wzmocnione „bezkryzysem” Niemcy.

Z uwagi na powyższe proces rekonstrukcji suwerennej pozycji w Europie/Unii Europejskiej w okresie 2005–2015 opierał się na następujących założeniach:

- nadrzędnym celem dla Polski i Niemiec była stabilność polityczna i gospodarcza Europy i Unii Europejskiej. Oba państwom zależało na przezwyciężeniu kolejnych kryzysów UE. Było to w ich obopólnym interesie. Mimo że Polska nie była za te kryzysy odpowiedzialna. Ani za finansowy, ani za migracyjny.

¹⁹ Por. Z. Czachór, *Zmiany i rozwój w systemie Unii Europejskiej po Traktacie z Maastricht*, Atla 2, Wrocław 2004, s. 36–42.

Dlatego też pogłębiona współpraca obu krajów stanowiła instrument politycznego i gospodarczego wzmocnienia systemu integracyjnego;

- Polska i Niemcy podobnie definiowały swoje polityczne i gospodarcze interesy wobec Europy i reszty świata. Niestety, różnica potencjałów ekonomicznych i celów politycznych sprawiła, że do wspólnoty polsko-niemieckich interesów do dziś bardzo daleko;
- możliwe stało się zaangażowanie władz polskich i niemieckich w budowanie strategicznych relacji z państwami Europy Wschodniej, a przede wszystkim dążenie do objęcia tych państw wszelkimi możliwymi procesami kooperacyjnymi, które pozwoliłyby na trwałe jego włączenie w system europejskiej i transatlantyckiej integracji;
- Polska i Niemcy starały się budować więzi nie tylko między Unią i krajami Europy Wschodniej, ale również między samymi „partnerami wschodnimi”. Jednym z pożądaných efektów zaangażowania Polski i Niemiec na rzecz Partnerstwa Wschodniego było wypracowanie mechanizmów stymulowania współpracy między krajami Europy Wschodniej, tak by przygotować je do samodzielnego rozwiązywania problemów wewnętrznych i zewnętrznych. Tym bardziej, że Polska i Niemcy bez względu na różnice zdań w polityce zagranicznej popierały wszelkie działania państw Europy Wschodniej mające na celu proces dostosowania tych krajów do standardów i norm Unii Europejskiej. Tym bardziej, że własne zdolności reformatorskie tych krajów są zbyt małe, by bez konkretnej i usystematyzowanej pomocy ze strony Unii i państw członkowskich przeprowadzić ten proces skutecznie i odpowiednio szybko. Dlatego też Polska i Niemcy zdeterminowane były do wspólnej pracy nad projektami dwustronnymi i wielostronnymi, które umożliwiają krajom Europy Wschodniej zmianę wewnętrzną, która pozwala im zaspakajać ich europejskie aspiracje;
- ważny okazał się jest też wymiar ludzki (społeczny, obywatelski) relacji Polska–Niemcy. Obywatelom obu państw pomogła intensywna współpraca na rzecz pozyskiwania: wiedzy, informacji, *know-how* i pieniądza (kapitału). Dlatego tak ważne okazały się kontakty międzyludzkie na poziomie biznesu, samorządu, szkół i uczelni oraz jednostek i organizacji pozarządowych. To ta sfera wpłynęła na upodmiotowienie Polski w relacjach z Niemcami. W konsekwencji Polacy co do zasady przestali się bać Niemców. I Niemcy podobnie. Przestały obowiązywać stereotypy typu *polnische Wirtschaft* czy *Drang nach Osten*.

VII. Rekomendacje²⁰

1. Polsce i Niemcom powinno wspólnie zależeć na:

- wzmacnianiu ogólnych zasad demokratycznych, związanych z pluralizmem politycznym, wolnością mediów i gospodarką wolnorynkową;
- ograniczeniu do minimum wyzwań i zagrożeń dla europejskiego bezpieczeństwa;
- pokojowym rozwiązywaniu napięć w regionie na wschód od UE;
- stworzeniu jednolitej, zwartej koncepcji rozwoju stosunków Unii Europejskiej ze światem.

2. Polsce i Niemcom powinno zależeć na utrzymaniu roli państw – głównych promotorów i kreatorów strategii długofalowego zbliżenia państw Unii Europejskiej z własnymi sąsiadami, szczególnie tymi za wschodnią granicą UE. Polska i Niemcy mogą współkształtować unijną politykę wschodnią, dzielić się swoim doświadczeniem w kontaktach z sąsiadami, proponować strategie i konkretne rozwiązania.

3. Polsce i Niemcom zależy na wzmocnieniu siły oddziaływania państw potencjalnie wspierających europejską i atlantycką perspektywę (Wschodnia Europa i Bałkany). Dlatego też Polska i Niemcy powinny wezwać wszystkie zainteresowane państwa członkowskie Unii Europejskiej, aby w miarę swoich zdolności i ambicji zaangażowały się w proces inkorporacji przez państwa Europy Wschodniej i Pd. wartości, wzorów, norm, standardów i przepisów obecnych w tradycji i legislacji Unii Europejskiej.

4. Na Europę patrzy dziś cały świat. Z różnych powodów obserwowane są i Polska i Niemcy. W obu krajach mamy do czynienia z autentycznym przebudzeniem się społeczeństwa obywatelskiego, także tego o skrajnych, radykalizujących się i konserwatywnych poglądach. Za tym musi pójść nowy impuls: w tym intensywniejsza i konkretna współpraca parlamentów, regionów, wspólnot lokalnych i samorządowych oraz organizacji pozarządowych, szkół i uczelni, która stanowić będzie wartość dodaną w budowaniu przyjaznego klimatu w relacjach dwustronnych.

²⁰ Przygotowano na podstawie materiałów i doświadczeń zebranych przez Autora w trakcie pełnienia funkcji Stałego Doradcy Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP.

5. Ekspozycja pojęcia suwerenności sprawia, że nowa jakość polsko-niemieckiej współpracy (być może partnerstwa strategicznego) musi zostać oparta na przebudowie (rekonstrukcji) wielu elementów koncepcyjnych i praktycznych prowadzących do nowych form zdynamizowanego współdziałania obu państw.

Wnioski końcowe zamiast zakończenia²¹

Wniosek nr 1

Polska i Niemcy w okresie 2005–2015 nie różniły się przekonaniem co do podstawowych wyznaczników dotyczących integracji Europy. Należy do nich wspólna myśl, że kluczowymi wartościami dla określenia wizji przyszłej Europy są:

- wspólna od starożytności cywilizacja;
- dziedzictwo religijne (głównie chrześcijańskie) Europy;
- wspólna koncepcja człowieka – istoty ludzkiej;
- wspólna tradycja prawna, filozoficzna, estetyczna (poczucie piękna), literacka muzyczna;
- triada: prawa człowieka – praworządność – demokracja jako podstawy ładu społecznego i politycznego w Europie.

Wniosek nr 2

Polska i Niemcy potrzebują wciąż wzmocnionych – wspólnych zasad i wartości. Konieczne jest tu prawdziwe, a nie udawane partnerstwo, współpraca, dobra wola i zaufanie. Polska ze względu na swoją szczególną pozycję geopolityczną przykłada szczególną wagę do kultywowania i rozwoju partnerstwa i współpracy z Niemcami, ale współpracy budowanej na lojalności i dobrej komunikacji oraz poważnym/partnerskim traktowaniu.

Wniosek nr 3

Polskę wiążą coraz ściślejsze relacje (związki) z Niemcami – na poziomie bilateralnym i unilateralnym (głównie UE i NATO). RFN to poważny i skuteczny gracz międzynarodowy. Polska w tym zakresie dysponuje asymetrycznym potencjałem, ale wiele problemów te dwa kraje muszą rozwiązywać wspólnie. Strategiczny (programowy) i taktyczny dialog musi być nadal prowadzony.

Wniosek nr 4

Dzisiaj musimy skoncentrować się na stabilizacji stosunków polsko-niemieckich. Tu nie ma wyjścia – mimo asymetryczności – muszą one być oparte na

²¹ Tu pomocnym okazał się materiał: S. Michałowski, *Główne tezy polsko-niemieckiego studium poświęconego wizji przyszłej Europy*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 20 czerwca 2001 r.

współpracy, a nie nieprzewidywalnym konflikcie. Musimy ze sobą rozmawiać i uczyć się pokonywać trudności.

W Polsce nie wierzy się, że Europa bez Niemiec może być bezpieczniejsza. Niemcy – Europa – USA stanowią dla Polski strategiczną jedność i wybieranie między nimi sprowadza się do wyboru dziecka pomiędzy matką a ojcem. Polska jest krajem europejskim i pragnie ponosić odpowiedzialność za bezpieczeństwo i stabilność Europy będąc wciąż w miarę stabilnych stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi i RFN. Między jednym a drugim nie ma żadnej sprzeczności.

Wniosek nr 5

Niemcy i Polacy ponoszą szczególną historyczną odpowiedzialność za kontynuację idei europejskiej integracji. Mogą oni – wychodząc poza możliwości dość słabego Trójkąta Weimarskiego – odegrać ważną funkcję „pomostową” między starymi a nowymi członkami Unii.

Wniosek nr 6

Ekspozycja misji opartej o ochronę/obronę suwerennych interesów Polski i Polaków jest dziś w pełni uzasadniona. W relacjach z Niemcami warto eksponować interes państwa (w tym rację stanu) i wszystkich Polaków. Warto te interesy identyfikować i realizować. Z drugiej strony warto pielęgnować wspólne interesy obu państw wynikające z:

- nieprzewidywalności zachowań międzynarodowych krajów Afryki i Bliskiego Wschodu;
- utrzymania niezależności/niepodległości Ukrainy;
- różnorodnych zagrożeń, w tym terrorystycznych;
- współpracy gospodarczej (Polska to duży rynek zbytu dla produktów z Niemiec. Niemcy też coraz więcej od nas kupują);
- członkostwa w NATO.

Wniosek nr 7

Upodmiotowienie Polski w systemie i procesie integracji europejskiej napotykało i napotykać będzie na sprzeczności wartości i interesów w relacji do Niemiec. To stan naturalny i wcale nie zaskakujący, zważywszy na wiele odmienności historycznych, kulturowych, politycznych i prawnych między nami. Do przykładów zaliczyć tu można:

- różne punkty widzenia co do *finalité politique* Unii Europejskiej;
- różna percepcja zasady subsydiarności;
- różnice w podejściu do finansowania UE;

- sprzeczności w realizacji zewnętrznej polityki migracyjnej, energetycznej i klimatycznej;
- stosunek do Rosji i prezydenta W. Putina.

Wniosek nr 8²²

Polska chce rozwijać strategiczne stosunki z Niemcami, nie unikając spraw trudnych. Wszyscy w Polsce wiemy, że relacje polsko-niemieckie są równocześnie kluczowe dla dobrej pozycji obu państw w Unii Europejskiej i wymagają szczególnej pieczołowitości, braku kompleksów, jasnego, twardego, kiedy trzeba, i przyjaznego stawiania wzajemnych problemów oraz wzajemnych oczekiwań. Należy doprowadzić do wyjaśnienia i ostatecznego zamknięcia kwestii historycznych i współczesnych, które pozostają otwarte i nierzadko kładą się cieniem na naszych wzajemnych relacjach. Kwestia konsensu w sprawach spornych jest niezwykle ważna dla naszej bieżącej współpracy i dla ścisłego współdziałania naszych krajów w sprawach międzynarodowych. Oczekujemy chociażby, że mimo formalnoprawnej asymetrii w statusie członków polskiej grupy w Niemczech i mniejszości niemieckiej w Polsce, strona niemiecka dołoży starań, aby co najmniej w sposób faktyczny dorównać ułatwieniom wprowadzonym przez stronę polską dla członków niemieckiej grupy etnicznej.

Wniosek nr 9

Nadal polityka energetyczna Niemiec, szczególnie w kontekście projektu North Stream 2 narusza zasadę solidarności energetycznej w Unii Europejskiej. Tym bardziej, że obok wolności i równości zasada solidarności, która stanowi fundament integracji europejskiej opiera się na zaufaniu, lojalności i wzajemnej pomocy. Solidarność energetyczna dziś to wartość nadrzędna. Poza tym dla nas w Polsce solidarność to święte słowo. Może warto przypomnieć, że Polska jest dużym krajem członkowskim Unii Europejskiej leżącym pomiędzy Niemcami i Rosją i to na dodatek z pełnym dostępem do Bałtyku, na którego dnie ma przebiegać gazociąg. Czy tak dziś trudno jest zrozumieć, że projekt ten w jego obecnym kształcie prowadzić może do naruszenia równowagi energetycznej w Europie? Do tego dochodzi jeszcze kontekst konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, który w naturalny sposób prowadzi do przekonania, że solidarność, w tym solidarność energetyczna w Unii Europejskiej nabiera jeszcze większego znaczenia. Ten argument do niemieckich decydentów jednak nie dociera.

²² Przygotowano na podstawie: D. Tusk, *Expose w Sejmie RP*, Warszawa 23 listopada 2007 r.

Wniosek nr 10

Na stosunki polsko-niemieckie należy także spojrzeć z perspektywy zaangażowanych w nie osób (polityków i dyplomatów przede wszystkim). W tym miejscu zwrócić należy uwagę na historyczną postać Güntera Verheugena. W 1992 r. G. Verheugen został przewodniczącym Komitetu ds. Unii Europejskiej Bundestagu, który przygotowywał ratyfikację Traktatu z Maastricht. W latach 90. jako członek parlamentarnego Komitetu Spraw Zagranicznych, aktywnie angażował się w niemiecką politykę, w szczególności wobec krajów Europy Środkowej i Wschodniej. W 1998 r. kanclerz Gerhard Schröder powołał go na stanowisko ministra stanu do spraw europejskich w Federalnym Ministerstwie Spraw Zagranicznych. W tym czasie G. Verheugen odgrywał główną rolę w kształtowaniu niemieckiej polityki europejskiej, w szczególności w trakcie niemieckiej prezydencji, kiedy osiągnięto porozumienie w sprawie struktury finansów UE w latach 2000–2006.

We wrześniu 1999 r. Verheugen został członkiem Komisji Europejskiej do spraw rozszerzenia. Był inicjatorem wielu rozwiązań negocjacyjnych, a po zakończeniu negocjacji rozszerzeniowych osobiście zaangażował się w kampanię przedreferendalną we wszystkich krajach przystępujących do UE. Będąc odpowiedzialnym za rozwój polityki wobec nowego sąsiedztwa i poszczególnych krajów sąsiadujących z rozszerzoną UE, G. Verheugen odgrywał kluczową rolę w procesie integracji kontynentu europejskiego. W 2004 roku został unijnym komisarzem ds. przemysłu i przedsiębiorczości oraz wiceprzewodniczącym Komisji Europejskiej.

W tym miejscu należy przedstawić tylko trzy cytaty z wielu wypowiedzi G. Verheugena, które są do dziś niezwykle ważne: cytat nr 1 z 17 października 2002 (PAP): „Mówię to wam z czystym sumieniem: to jest najlepiej przygotowane poszerzenie w historii Unii Europejskiej. Teraz wiemy o wiele więcej o kandydatach niż poprzednio. Ryzyko jest wykluczone. Wierzymy Polakom i Słowakom nie na ich ładne niebieskie oczy”. Cytat nr 2 z wystąpienia w Parlamencie Europejskim w 2004 r.: „Nie przyjmujemy nowych państw, które nie podzielałyby naszych wartości. Często ich obywatele przeciwstawiali się sowieckim czołgom z gołymi rękami i robili to przez wiele lat”. I cytat nr 3 z 20 czerwca 2005 r. (*Sueddeutsche Zeitung*): „W Niemczech i we Francji panuje obecnie najwyraźniej przekonanie, że na naszych wschodnich granicach mieszkają w namiotowych wioskach ludy koczownicze, które tylko czekają na to, by na nas napaść i wszystko co posiadamy zniszczyć. To absurd!”. Ciekawe czy te same słowa powtórzyłyby dziś po kilkunastu latach polskiego członkostwa w UE?

Literatura

- Czachór Z., *Zmiany i rozwój w systemie Unii Europejskiej po Traktacie z Maastricht*, Atla 2, Wrocław 2004.
- Czachór Z., *Kryzys i zaburzona dynamika Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa 2013.
- Czachór Z., *Materiały z prac Stałego Doradcy Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP*, Sejm RP, Warszawa 2008–2011.
- Ehrlich L., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1958.
- Ehrlich L., *Prawo narodów*, Nakładem Księgarni Stefana Kamińskiego, Kraków 1947.
- Götz M., „Polacy i Niemcy wobec przyszłości Unii Europejskiej. Aspekty gospodarcze”, Instytut Zachodni Poznań, IZ Policy Papers, 12(I) 2013.
- Janning J., *Germany's summer of discontent on foreign policy*, 30th July 2014, <http://www.ecfr.eu/blog>.
- Kaim M., Stelzenmüller C., *New Power, New Responsibility: Elements of a German Foreign and Security Policy for a Changing World*, SWP Berlin, October 17, 2013.
- Krise – Ordnung – Europa. Review 2014 – Außenpolitik weiter denken. Außenminister Frank-Walter Steinmeier, Berlin 25.02.2015.
- Lisek K., *Udział w debacie nad informacją Ministra Spraw Zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku*, 7 maja 2008 r., Sejm RP.
- Debata nad informacją Ministra Spraw Zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku*, Posiedzenie Sejmu RP, 7 maja 2008 r.
- Leunig R., *Entwicklung und Perspektiven polnisch – deutscher Beziehungen*, Bocholt 2012. Materiał własny autora.
- Malinowski K., *Polska i Niemcy – możliwości i ograniczenia partnerstwa w Unii Europejskiej*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 152/2013.
- Materiał informacyjny do wykorzystania podczas spotkania członków Polsko-Niemieckiej Grupy parlamentarnej z Ambasadorem FRN w RP Rolfem Nikelem*, Warszawa, 1 września 2015 r.
- Materiał informacyjny do wykorzystania podczas wspólnego posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP i Bundestagu*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 25 lutego 2010 r.
- Michałowski S., *Główne tezy polsko-niemieckiego studium poświęconego wizji przyszłej Europy*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 20 czerwca 2001 r.
- Niemcy w świetle faktów i liczb – we współpracy z niemieckim Ministerstwem Spraw Zagranicznych w Berlinie*, serwis Frankfurter Societäts-Medien GmbH, Frankfurt nad Menem 2016.
- Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*, Rada Ministrów, Warszawa marzec 2012. Materiał własny autora jako Stałego Doradcy Komisji do Spraw Unii Europejskiej Sejmu RP.
- Tusk D., *Expose w Sejmie RP*, Warszawa 23 listopada 2007 r.
- Stosunki polsko-niemieckie. Analiza*, Departament Europy Zachodniej i Północnej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Warszawa, 16 listopada 2009.

*Dalsza część książki dostępna w wersji
pełnej.*

